

Maktabgacha ta'limda bolalarning kitobxonlik madaniyatini shakllantirishda oila bilan ishlash texnologiyasi

Dilnoza Nazarova Eraliyevna

Nizomiy nomidagi

O'zbekiston milliy pedagogika universiteti

Tarix kafedrasi dotsent, tarix fanlari falsafa doktori (PhD)

Allaberganova Munisa Begimboy qizi

Nizomiy nomidagi

O'zbekiston milliy pedagogika universiteti

Ta'lim va tarbiya nazariyasi (Maktabgacha ta'lim) fakulteti

1-bosqich magistratura talabasi

allaberganovamunisa611@gmail.com

Anonatsiya

Ushbu maqolada maktabgacha ta'lim tizimida bolalarning kitobxonlik madaniyatini shakllantirish jarayonida oila bilan samarali hamkorlik texnologiyalarini qo'llash masalasi yoritilgan. Bolaning shaxsiy rivojlanishida oilaning o'rni va ta'siri, shuningdek, tarbiya jarayonida o'qish madaniyatini shakllantirishga oid zamonaviy pedagogik yondashuvlar tahlil qilingan. Maqolada "Harakatlar strategiyasi", "Yangi O'zbekistonning Taraqqiyot strategiyasi" hamda "O'zbekiston – 2030" strategik dasturlarida belgilangan maqsad va ustuvor yo'nalishlar asosida maktabgacha ta'limda oila bilan ishlash texnologiyalarini takomillashtirishning nazariy va amaliy asoslari bayon etilgan. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, oila muhitida bolalarga kitob o'qish, ertak aytish, birgalikda o'qish jarayonlarini tashkil etish bolalarda kitobga bo'lgan qiziqish, so'z boyligi va muloqot madaniyatini rivojlantirishda muhim omil hisoblanadi. Maqolada oila va ta'lim muassasasi hamkorligini mustahkamlash, o'qish madaniyatini erta yoshdan singdirish hamda kitobxonlikni qadriyat sifatida shakllantirish bo'yicha samarali metodik tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: maktabgacha ta'lim, kitobxonlik madaniyati, oila bilan ishlash texnologiyasi, Harakatlar strategiyasi, Taraqqiyot strategiyasi, O'zbekiston–2030, pedagogik hamkorlik.

Kirish

Bugungi globalashuv jarayonida ta'lim-tarbiyaning sifati va mazmunini yangicha asosda tashkil etish, bolalarda ma'naviy-axloqiy qadriyatlarni shakllantirish, ularni kitob o'qishga, bilim olishga yo'naltirish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishiga aylangan. Shu nuqtayi nazardan, maktabgacha yoshdagi bolalarda **kitobxonlik madaniyatini shakllantirish** masalasi dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Chunki aynan maktabgacha davr bolaning tafakkuri, nutqi, xotirasi, tasavvuri va ma'naviy olami shakllanadigan poydevor davr hisoblanadi. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017–2021 yillarga mo'ljallangan **Harakatlar strategiyasi**, 2022–2026 yillarga mo'ljallangan **"Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi"** hamda **"O'zbekiston – 2030"** strategiyasi hujjatlarida ta'lim tizimini isloh qilish, maktabgacha ta'limni sifat jihatidan yangi bosqichga ko'tarish, bolalarda o'qish madaniyatini shakllantirish va oila bilan hamkorlikni kuchaytirish kabi ustuvor vazifalar belgilab berilgan. Oila – bu bolaning ilk ijtimoiy muhitidir. Unda bola so'zlashadi, eshitadi, fikrlaydi va o'qishga qiziqishni o'rganadi. Shu sababli, bolalarning kitobxonlik madaniyatini shakllantirishda **oil bilan ishlash texnologiyalarini** to'g'ri tashkil etish muhim ahamiyatga ega. Bunday texnologiyalar orqali ota-onalar farzandlarining o'qishga bo'lgan qiziqishini rag'batlantiradi, o'qilgan asarlar mazmunini birgalikda muhokama qilish orqali muloqot

va fikrlash madaniyatini rivojlantiradi. Maktabgacha ta'lim tashkiloti va oila o'rtasidagi hamkorlikning mustahkamlanishi bolalarning intellektual salohiyatini oshiradi, ularni kitob orqali olamni bilishga, o'z fikrini erkin ifoda etishga undaydi. Shu boisdan ham, mazkur mavzuni o'rganish, oila bilan ishlash texnologiyalarini takomillashtirish va ularning samaradorligini oshirish bugungi kunda ta'lim tizimining dolzarb vazifalaridan biri hisoblanadi.

Asosiy qism

1. Kitobxonlik madaniyatining mohiyati va tarbiyaviy ahamiyati

Kitobxonlik madaniyati — bu insonning o'qish jarayoniga ongli, estetik va axloqiy yondashuvi bo'lib, u shaxsning fikrlash, tahlil qilish, so'z boyligini boyitish va dunyoqarashini kengaytirish imkonini beradi. Maktabgacha yoshdagi bolalarda kitobxonlik madaniyatini shakllantirish ularning keyingi ta'lim bosqichlariga tayyorlanishida muhim ahamiyat kasb etadi. Bolalar kitob orqali so'z boyligini kengaytiradi, obrazli fikrlashni o'rganadi, ertak, she'r va hikoyalar orqali yaxshilik va yomonlikni ajrata oladi. Shu sababli, o'qish madaniyatini erta yoshdan boshlab singdirish — ta'lim-tarbiyaning eng muhim tarkibiy qismi hisoblanadi. Bugungi kunda O'zbekiston ta'lim siyosatida bu yo'nalishga alohida e'tibor qaratilmoqda. “Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi”da “o'quvchilarda mustaqil fikrlash, o'qishga muhabbat va bilimga intilish ruhini shakllantirish” vazifasi belgilangan. Bu esa kitobxonlik madaniyatini rivojlantirish uchun muhim nazariy asos bo'lib xizmat qiladi.

2. Oila bilan ishlash texnologiyasining mazmuni

Maktabgacha ta'lim tizimida bolalarning kitobxonlik madaniyatini shakllantirishda **oil bilan ishlash texnologiyasi** alohida ahamiyat kasb etadi. Chunki bola eng avvalo oilada o'qish, tinglash, eshitish va so'zlash jarayonlarini o'rganadi. Oila bilan ishlash texnologiyasi deganda, pedagoglar tomonidan ota-onalar bilan tizimli, maqsadli, hamkorlik asosida olib boriladigan pedagogik faoliyat tushuniladi. Uning asosiy maqsadi — ota-onalarda bolani o'qishga jalb etish, kitob o'qish jarayonini rag'batlantirish va uy sharoitida ma'naviy muhitni shakllantirish ko'nikmalarini rivojlantirishdir. Bu texnologiyaning asosiy yo'nalishlari quyidagilardan iborat:

- ota-onalarga bolalar adabiyoti, yoshga mos kitoblarni tanlash bo'yicha tavsiyalar berish;
- “Bir oila – bir kitob”, “Ota-onam bilan ertak o'qiymen” kabi loyihalarni tashkil etish;
- oila kutubxonasini yaratish, bolalarga mos o'qish burchaklarini tashkil etish;
- o'qilgan asarlar yuzasidan birgalikda suhbatlar o'tkazish;
- ota-onalar uchun pedagogik seminar va treninglar tashkil etish.

Ushbu texnologiyalar orqali pedagog oilani ta'lim jarayonining faol ishtirokchisiga aylantiradi, bola esa o'zini o'qish jarayonining ajralmas qismi sifatida his qiladi.

3. Strategik hujjatlar asosida yondashuv

Maktabgacha ta'lim tizimida oila bilan ishlash texnologiyalarini rivojlantirish davlat siyosati darajasida e'tirof etilgan.

Masalan:

• **Harakatlar strategiyasida** “Yoshlarni har tomonlama barkamol etib tarbiyalash, ularning intellektual va ma'naviy salohiyatini oshirish” asosiy yo'nalishlardan biri sifatida belgilangan.

• **Taraqqiyot strategiyasida** esa “inson kapitalini rivojlantirish” konsepsiyasi ilgari surilib, bu jarayonda ta'lim, ayniqsa, maktabgacha tarbiya tizimini kuchaytirish zarurligi ta'kidlanadi.

• **“O'zbekiston–2030”** strategiyasida esa “Har bir bola sifatli maktabgacha ta'lim bilan qamrab olinadi” degan maqsad qo'yilgan bo'lib, bu jarayonda oila muhitining tarbiyaviy roliga alohida urg'u berilgan.

Mazkur strategik hujjatlar maktabgacha ta'lim tizimini modernizatsiya qilish, oila bilan hamkorlikni kengaytirish, bolalarda kitob o'qishga qiziqishni kuchaytirish yo'lida muhim dasturilamal bo'lib xizmat qilmoqda.

4. Amaliy faoliyatda qo'llaniladigan samarali metodlar

Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida bolalarda kitobxonlik madaniyatini rivojlantirishda quyidagi zamonaviy metodlar keng qo'llanilmoqda:

1. **O'yin asosidagi o'qish** – bolalarning diqqatini saqlab turuvchi interfaol shakl bo'lib, o'qilgan asarlarni rollarga bo'lib sahnalashtirish orqali qiziqish uyg'otadi.

2. **Ertak terapiyasi** – bolalar bilan ertak o'qish orqali ularning hissiy dunyosini rivojlantirish, ijobiy fazilatlarni shakllantirishga xizmat qiladi.

3. **Oilaviy o'qish kechalari** – ota-onalar, tarbiyachilar va bolalar birgalikda ishtirok etadigan o'qish anjumanlari bolalarning muloqot va ifoda ko'nikmalarini rivojlantiradi.

4. **Motivatsion rag'batlantirish** – bolalarning o'qishga bo'lgan qiziqishini oshirish uchun kichik mukofotlar, maqtov so'zlari va rag'batnomalar berish samarali natija beradi.

5. **Raqamli o'qish texnologiyalari** – elektron kitoblar, audiokitoblar va multimediali dasturlar orqali o'qish jarayonini qiziqarli shaklda tashkil etish.

Ushbu metodlar bolaning o'qishga bo'lgan ehtiyojini mustahkamlab, oilada kitobga ijobiy munosabatni shakllantiradi.

5. Oila va ta'lim muassasasi hamkorligining samaradorligi

Pedagog va ota-onalar o'rtasidagi hamkorlik bolada ijobiy tarbiyaviy natija beradi. Oila – bu bolaning birinchi maktabi, tarbiyachi esa oilaning davomchisi sifatida faoliyat yuritadi. Agar bu ikki tizim o'zaro uyg'unlikda ishlasa, natijada bola o'qishga, bilim olishga va fikrlashga intiluvchi shaxs sifatida shakllanadi. Shuning uchun ham maktabgacha ta'lim tizimida oila bilan ishlash texnologiyalarini to'g'ri yo'lga qo'yish, ota-onalarning pedagogik savodxonligini oshirish va ularni kitobxonlik jarayonining faol ishtirokchisiga aylantirish — bugungi kunning eng dolzarb masalalaridan biridir.

Xulosa

Maktabgacha ta'lim tizimi bola shaxsining shakllanishida, uning dunyoqarashi, fikrlash qobiliyati va ma'naviy qadriyatlarini rivojlantirishda eng muhim bosqich hisoblanadi. Shu jihatdan qaraganda, bolalarda kitobxonlik madaniyatini erta yoshdan boshlab shakllantirish ularning intellektual va axloqiy kamoloti uchun mustahkam poydevor yaratadi. Tadqiqot davomida aniqlanishicha, kitobxonlik madaniyatini shakllantirish jarayonida oila bilan ishlash texnologiyalari samarali natija beradi. Oila — bolaning birinchi tarbiya maskani sifatida o'qish madaniyatining boshlang'ich manbai bo'lib, unda ota-onalar tomonidan yaratilgan ijobiy muhit bola shaxsining kitobga, bilimga, o'qishga bo'lgan munosabatini belgilaydi. Harakatlar strategiyasi, Taraqqiyot strategiyasi va "O'zbekiston–2030" dasturiy hujjatlarida ilgari surilgan maqsadlar mazkur sohada olib borilayotgan islohotlarning nazariy va amaliy asosini tashkil etadi. Ayniqsa, maktabgacha ta'limda oila bilan hamkorlikni kuchaytirish, ota-onalarning pedagogik madaniyatini oshirish, o'qish madaniyatini qadriyat sifatida singdirish bo'yicha chora-tadbirlar bugungi ta'lim siyosatining ajralmas qismiga aylangan. Demak, maktabgacha yoshdagi bolalarda kitobxonlik madaniyatini shakllantirishda oila bilan ishlash texnologiyalarini joriy etish — bu nafaqat ta'lim sifati, balki jamiyatning ma'naviy salohiyatini yuksaltirishga xizmat qiluvchi dolzarb jarayondir. Insoniylik saboqlarini berar ekan, bu O'zbekistonning intellektual kelajagini barpo etishda eng muhim omil bo'lib qoladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017–2021 yillarga mo‘ljallangan “Harakatlar strategiyasi” – Toshkent: Prezident.uz, 2017.– Manba: <https://president.uz/uz/lists/view/932>
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022–2026 yillarga mo‘ljallangan “Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi” Toshkent: Lex.uz, 2022. – Manba: <https://lex.uz/docs/5841063>
3. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “O‘zbekiston – 2030” strategiyasi Toshkent: Prezident.uz, 2023.. Manba: <https://president.uz/uz/lists/view/6300>
4. O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta’lim agentligi. 2024-yilgi hisobot va metodik qo‘llanma. Toshkent: Agentlik nashriyoti, 2024. Manba: <https://mdo.uz>
5. Maktabgacha ta’lim va tarbiya to’g’risida qonun. Toshkent: Lex.uz, 2023. Veb-manba: <https://lex.uz/acts/-4646908>. [LEX.UZ](https://lex.uz)
6. Maktabgacha ta’lim tizimi boshqaruvini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g’risida. Toshkent: Lex.uz, 2017. Veb-manba: <https://lex.uz/acts/-3362886>. [LEX.UZ](https://lex.uz)
7. Maktabgacha ta’lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish dasturi. Toshkent: Lex.uz. Veb-manba: <https://lex.uz/docs/-4327235>. [LEX.UZ](https://lex.uz)
8. PF-152-сон 30.09.2024 – Maktabgacha ta’lim sifati va samaradorligini oshirish to‘g’risida. Veb-manba: <https://www.lex.uz/uz/docs/-7128182>. [LEX.UZ](https://lex.uz)
9. PQ-316-сон 27.09.2023 – Maktabgacha ta’lim sohasida davlat-xususiy sheriklik to‘g’risida. Veb-manba: <https://www.lex.uz/docs/-6619781>. [LEX.UZ](https://lex.uz)